

barheter. Ovisst är, huruvida i runinskriften på Sigtuna-dosan *Diarfr fikk af sæmskum manni skalar þessar* åsyftas en man från Samland i Preussen eller från Semgallen (von Friesen i *Fornvännen* 1912, s. 10 f.).

199. Ullunda, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 99.

Litteratur: Hj. Lindroth, Berättelse till Riksantikvarien om undersökning av ristningen ²³/₇ 1907 (i ATA).

Avbildningar: Teckning av Lindroth 1907; fotografi av Brate 1919 (båda i ATA).

Ristningen är anbragt på västra sidan av ett stort rullstensblock, som ligger omkring 300 m. NNV om Ullunda by, i sydvästra kanten av en hage på sluttningen av det s. k. Skalleberget. Man finner den lätt, om man följer vägen från Ullunda till Utåker; det ristade blocket ligger omkring 20 m. Ö om denna väg, straxt innanför hagen. Blocket har, säkerligen för lång tid sedan, spruckit i tu snett på tvären och vänstra delen därefter glidit ned till marken. Ristningsytan befinner sig i ett sönderfallande tillstånd, stenen innehåller skiffer och spjälkar därför lätt av. Nedtill på h. sidan har sålunda ett stort stycke fallit bort och förkommit. Därovanför hade en större flisa med inskriften [u]a·stin·pina·[a] lossnat efter Brates besök 1919 och låg 1930 på marken nedanför. Det förvaras numera i Ytterselö kyrka. Andra stycken hota att falla bort; det låter ihåligt, då man knackar på stenytan.

Ristningen har av ortsbefolkningen varit känd sedan 1905 och undersöktes första gången sommaren 1907 av prof. Hj. Lindroth.

Ristningen börjar på v. stycket 90 cm. från marken. Höjd 1,28 m., bredd 1,10 m.

Inskrift:

... **stain** ... [4, möjligen 5 runor] **str·pair·litu·hakua·stin·pina·a** ...

-*stain* *þær letu haggva stæin þenna at* ...

»-sten de läto hugga denna sten efter ...»

Troligen har före predikatet **litu hakua** stått tre personnamn, varav det första är helt borta, det andra har slutat på -*stæin* och det tredje sannolikt på -*fastr* med en kort förled: *Arfastr* l. dyl.

200. Åsa, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 99—101. Pl. 6: B 721, Pl. 7: B 733.

Litteratur: B 721, 733, L 936. J. Bureus, hs F a 6:1 n:r 179 (s. 82 och Sudromannia n:r 11), F a 5 (s. 221); Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Mon. Sud.; J. Ekström, Brev till E. M. Fant 1800 (i hs S 113, Uppsala Univ.-Bibl.); J. P. Tollstorp, Beskrifning om Södermanland (1837—38) 2, s. 25; O. Hermelin, Selebo härads fornlämningar 1, s. 297, 374—383; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 56.

Äldre avbildningar: Ransakningarna (enkel teckning); P. Törnevall (B 733); J. Peringskiöld (B 721); Ekström (1795) a. a.; Tollstorp a. a. (pl. 5); A. Wætter (i hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl.); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Runstenen står ett stycke S om Åsa, vid östra sidan av vägen Stallarholmen—Fröberga—Tynnelsö, på grusåsen, som här når sin största höjd. I närheten befinner sig en stor skeppsformig stensättning (»domaresäte»), bildad av 18, ursprungligen 24, mer än meterhöga resta stenar. På åsen runt omkring ligger ett betydande gravfält, som sträcker sig o. 250 m. söderut, med högar och stensättningar. Tillsammans bilda dessa fornlämningar vid Åsa en av de rikaste och

mest imponerande fornminnesplatserna i Södermanland (se bl. a. Hermelins teckningar, Dybeck, *Runa* 1842, *Mälarens öar*, pl. IV, och karta över gravfältet av J. E. Anderbjörk).

Fornminnena vid Åsa ha också tidigt väckt fornforskarnas intresse. Åsa-stenen är den enda runsten från Selaön, som finnes upptagen i Burei samlingar. År 1602 sändes denne av Karl IX till Sela, förmodligen för att besiktiga fornlämningarna vid Åsa. Namnet »Slungerstenen» förekommer första gången hos Peringskiöld. I *Ransakningarna* berättas följande: »Thet berättas aff gamble troowerdige männ, såsom ett roos i verlden skulle man haffwa försöckt denne här stenen att transportera till Tönnelsöö herregård, på dess gård, för ett monument att läggia honom; Och skulle till den enda (emedan stenen är temmelig stoor) man haffwa låtit spänna 12 par oxar för een vagn, der med att föra honom bårt; hwilcke niuggast vtt för backen haffwa årckat draga honom: Ty försöckte the att föra [honom] på sitt förriga ställe, och der till inthet betarffwat meehra än 3 par oxar, som lätteligen haffwa dragit honom op förr backen tillbaakars igen, hwarest han är lagd på sitt rumb, som han nu ligger».

Granit. Höjd 1,85 m., bredd (upptill) 1 m. Ristningen är delvis djupt huggen och tydlig, delvis alldeles utplånad. Detta synes bero på ojäm slitning; möjligen har stenen också från början varit ojämnt ristad. Mest slitet är mittpartiet; där är allting fullständigt borta. Skadorna på inskriften äro rätt gamla; de framträda redan på de äldsta avbildningarna i samma utsträckning som nu. Endast hos Bureus är inskriftens början och slut bevarat.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Bureus):

[**proti**] **ṗ**[**u**]**k** · **rulef** · **auk** · **ystin** · **auk** · **nasi** · **auk** · **glaki** · **ṗir** · **ristu** · **stin** · **ṗtina** · **at** · **arst**[**in** · **fapur sin**]

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Þrotti ok Rollæifr ok Øystæinn ok Nasi ok Glæggi, þeir ræistu stein þenna at Arnstæin, faður sinn.

»Trotte och Rolev och Östen och Nase och Glägge, de reste denna sten efter Arnsten, sin fader.»

Före 6 **a** finnes plats för 4 à 5 runor. Där synes nu blott nedre delen av 5 staplar; den tredje i ordningen är knäböjd som bst i ett **r**. De bevarade resterna tyda sålunda på att Bureus läsning av första namnet är riktig. I 6—8 **auk** skymtar **a** och **k** svagt, **k** är dock säkert. Av 7 **u** finnas inga spår. 9 **r** är ännu svagt, under det de följande runorna utefter stenens v. kant äro mycket djupa och väl bevarade. Säkert stungna äro 12 **e**, 17 **y** och 32 **g**, däremot icke 20, 38, 41, 47 **i**. Av 59 **t** finnes endast v. bst. — Bureus: **proti auk rulef**; **o**-runan har bst., nedåtriktade, endast på v. sidan av hst. **ystin**, **klaki**. — Teckningen i *Ransakningar* börjar med andra namnet, som återges **aulif**, och slutar med 56—58 **ars**. F. ö. innehåller den flera felläsningar och är därför av mindre värde. — Törnevall (B 733) läser, efter några staplar i början, inskriftens första namn **iulif**; **uṣṭin**, **nis**-, **klaki**, **ṗ**-**ina**, **ars**-. — Peringskiöld (B 721): **uu** - **auk** · **ihulif**, **ystin**, **nasi**, **glaki**, **ars**-. — Av ringa intresse äro senare läsningar: av Ekström, Tollstorp, Wætter, Hermelin. — Brate: **rulef**, **ystin**, **nasi**, **glaki**, **arst**-.

Fem bröder ha rest minnesvården över sin fader. Det sammanfattande pronomenet **ṗir** visar, att alla de föregående namnen äro mansnamn. **rulef** är alltså en maskulin nominativ utan ändelse. Jfr hos samme ristare **sirip** Sö 198 utan nominativändelse. Namnet motsvarar fsv. *Rodhleif*, *Rollef*, isl. *Hrolleifr*; förleden är sålunda ursprungligen *Hrōð*-. Såsom Brate redan anmärkt (s. 80), förekommer namnet i sju runinskrifter, men alltid utan beteckning för förledens -ð-, alltså med assimilation: Sö 107 (**rulifa**), L 23 Edby tä, Vassunda (ack. **rolif**), L 1550 Skoklosters kyrka (**rulaifa**), L 143 Svista, Bälunge sn (**rulifr**), L 165 (D I 208) Berga, Åkerby sn (ack. **rulif**), L 174 Skuttunge sn (**rulefr**). — **proti** har motsvarighet i en sörmländsk inskrift (Sö 115 **puoti**) och tre uppländska (L 274 Gimo, Skäfthammars sn: **proti**, L 358 Skytteholm, Eckerö sn: **puruti**, L 577 Marma, Lagga

sn: **proti**). Säkerligen återger det ett *Prōtti* (av *prōtt* 'styrka'), sålunda egentligen ett tillnamn med ungefär samma innebörd som det i flera sörmländska inskrifter förekommande *prōttar þegn*. Under medeltiden är *Throtte* rätt vanligt, särskilt i Småland (Lundgren). Från Norge känner man endast ett belägg, i ett bohuslänskt ortnamn *Pröttalanda*, från Island är det helt okänt. Sannolikt äro formerna med enkelt *t*, som i Lundgrens namnordbok upptagas under särskild uppslagsform (*Throti*), endast en ortografisk eller fonetisk variant, icke ett namn av annat ursprung. Beläggen härröra från Småland och Östergötland.¹ — **nasi** torde avse ett *Nasi* eller *Næsi*, egentligen tillnamn 'han med näsan'. Det är känt från flera uppländska inskrifter: L 84 Balingsta kyrka, L 132 Bälinge kyrka, L 149 Tuna, Bälinge sn, L 233 Årby, Lena sn och L 790 Drävle, Altuna sn (O. v. Friesen i *UFT* bd 9, 1924, s. 360). — **glaki**, med sin tydligt stungna första runa, torde vara ett *Glæggi* (till fsv. *glægger* 'skarpögd', isl. *glöggr*), sålunda ursprungligen ett tillnamn 'den skarpsynte'. Det är annars icke belagt. — **arstin** bör säkerligen uppfattas som *Ar(n)stæinn*, ett namn som icke synes vara annorstädes belagt i inskrifterna. I medeltida källor finnas endast ett par fall. Däremot är namnet väl styrkt från Norge och Island. — *Øystæinn* slutligen tillhör de vanligaste namnen under vikingatiden överallt i Norden.

201. Älby, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 103. Pl. 7: B 736.

Litteratur: B 736, L 946. Ransakningarna 1667—84; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 297, 387.

Äldre avbildningar: Ransakningarna; Peringskiöld (B 736); A. Wætter 1853 (i hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl.); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Stenen, som (liksom Sö 193) saknar runinskrift och endast är prydd med ormslingor, fanns enligt *Ransakningarna* vid Älby, »ståendes vthi dheres gierde». Den var redan då skadad på h. sidan, och upptill var ett större stycke avslaget. Troligen har den från början haft rektangulär form, med den jämna kanten upptill på v. sidan fortsättande mot h. och nedåt.

Stenen är nu rest omkring 250 m. SÖ om Älby i en liten lövträdsbeväxt backe vid östra sidan om vägen Ytterselö kyrka—Älby, 6 m. från vägen.

Brun sandsten. Höjd 1,71 m., bredd 0,57—0,89—0,51 m. Ristningen är alltigenom tydlig.

202. Östa, Ytterselö sn, Selebo hd.

Pl. 101, 102.

Litteratur: L 943. J. Ekström, Brev till E. M. Fant 1800 (i hs S 113, Uppsala Univ.-Bibl.); J. H. Schröder, S 114 och S 115 (hs i Uppsala Univ.-Bibl.); D 8vo 36; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 291, 317, 327.

Äldre avbildningar: Ekström 1794 a. a.; Dybeck a. a. (originalteckning och kalkering i ATA); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Omkring $\frac{3}{4}$ km. NV om Stallarholmen mellan landsvägen till Överselö och Mälaren ligger Östa sjöhage. En mindre väg går från landsvägen genom hagen ned till sjön. Här finnas, särskilt i hagens södra del, ett stort antal fornlämningar, större och mindre gravhögar,stensättningar och åtminstone ett par bautastenar.

De båda runstenarna i Östa sjöhage omtalas första gången av prosten J. Ekström i hans brev till E. M. Fant. De åtföljande teckningarna äro daterade 1794.

¹ Hit hör även *Thratte*, med 1 belägg, likaledes från Småland.